CONTINUITATE ŞI NOI ÎNCEPUTURI

MARIAN OLARU

Institutul „Bucovina" al Academiei Române, funcţionează în municipiul Rădăuţi, din anul 1992, de la înfiinţare, cu denumirea de Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei. Transformat în Institut, aflat în directa subordonare a Academiei, din 31 ianuarie 2007 – conform H.G. 102 –, dată cu care dobândeşte şi personalitate juridică, acesta continuă din punct de vedere programatic preocupările ştiinţifice asumate de întemeietori, la înfiinţarea sa: elaborarea studiilor menite să contribuie la cunoaşterea istoriei, culturii şi civilizaţiei Bucovinei, prin valorificarea eforturilor ştiinţifice ale cercetătorilor acestui fenomen din ţară şi din străinătate, prin publicarea contribuţiilor acestora în publicaţia ştiinţifică a institutului – „Analele Bucovinei" – şi prin realizarea de conferinţe, colocvii şi simpozioane ştiinţifice interne şi internaţionale.

Tradiţia reuniunilor ştiinţifice tripartite a celor trei institute (de la Cernăuţi, Augsburg şi Rădăuţi) cu denumire şi preocupări oarecum similare, a fost iniţiată de Bukowina-Institut, din Augsburg, care a organizat o primă astfel de conferinţă, în anul 1995, într-un proiect cu finanţare Phare. De atunci şi până în 2009, partea română a organizat două reuniuni ştiinţifice internaţionale, în anii 1996 şi 2000.

Comunicările susţinute în cadrul conferinţei *Bucovina, 1775–1862. Aspecte politice, sociale, economice, culturale şi demografice*, desfăşurată în anul 1997, au fost cuprinse în nr. 3 al publicaţiei „Analelor Bucovinei", din anul 1997. Acest număr a fost publicat de instituţia ştiinţifică din Rădăuţi cu sprijinul Consiliului pentru Problemele Românilor de Pretutindeni al Guvernului României şi a apărut în trei limbi: română, germană şi ucraineană.

Conferinţa ştiinţifică din anul 2000, cu titlul *Procese politice, sociale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, au fost editate ca al VIII-lea volum al colecţiei *Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii* şi a apărut în anul 2002 la Editura Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava în cele trei limbi ale institutelor partenere din Germania, Ucraina şi România.

A treia conferinţă ştiinţifică internaţională organizată de Institutul Bucovina al Academiei Române (a şaptea în seria întâlnirilor ştiinţifice internaţionale organizate de cele trei institute partenere) a avut tema *Identitate şi multicultu-*

BDD-A32519 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:10 UTC)

ralitate în Bucovina istorică. Convergențe culturale. Aceasta s-a desfășurat la Rădăuți, între 1 și 3 octombrie 2009, la Sala de conferințe a Hotelului Gerald's. Obiectivul unei astfel de reuniuni, prima organizată după anii 2000, timp în care, în cele trei țări – Germania, România și Ucraina – au intervenit schimbări majore de ordin social-economic, politic și, ca urmare, ca perspectivă a cercetării științifice umaniste, cu deosebire a modelelor culturale și istorice de interpretare a societăților multiculturale. Alături de acestea și situația institutelor noastre s-a schimbat într-un fel sau în altul. Bukowina-Institut din Augsburg a intrat sub oblăduirea Universității din Augsburg și o parte a cercetătorilor și-au schimbat locul de muncă, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române s-a transformat în Institutul „Bucovina" și, teoretic, are două sedii: unul oficial (la Suceava) și altul de „lucru" (la Rădăuți), Centrul de Studii Bucovinene de pe lângă Universitatea „Yurii Fedkovici" din Cernăuți a suferit și el schimbările determinate de „revoluția portocalie" și, apoi, de revenire a țării pe coordonatele ei estice, tradiționale, după alegerile din 2010.

După cum se știe, istoria și cultura Bucovinei au fost analizate în peste 40 000 de articole și studii în cele mai diferite zone ale Europei și ale lumii, însă centrele principale ale unei impresionante „producții" pe tema invocată sunt în România, Ucraina și Germania, la care s-au adăugat, în perioada postbelică, Polonia și Israelul. Studiile și articolele de istorie și de prezentare a culturii și civilizației din Bucovina, la mai bine de 235 de ani de la instaurarea stăpânirii austriece în Bucovina, poartă amprenta secolului naționalităților, atunci când s-au constituit fundamentele istoriografice ale teoriei drepturilor naționale. Deși și-au dorit în mod utopic, la prima conferință internațională a celor trei instituții care au ca obiect de cercetare Bucovina, de a realiza o singură istorie a fostei provincii habsburgice, acest lucru este acum tot mai îndepărtat sau chiar de nerealizat, datorită pătrunderii în câmpul istoriografic a teoriei multiperspectivei, a dezvoltării preocupărilor pentru latura subiectivă a asumării istoriei și a cercetării de către istorici a unor aspecte considerate, până mai ieri, drept marginale.

Întâlnirile științifice comune de până acum ne-au ajutat să descoperim în Bucovina istorică spațiul confluențelor de civilizație, să înțelegem mai bine viața politică și cea a partidelor, legăturile acestora cu formațiunile politice din capitala imperiului, raporturile și funcționalitatea acestora, pendularea constantă a oamenilor politici bucovineni între centralism și federalism, echilibrul politic fragil și mai ales disfuncționalitățile sistemului administrativ și politic din Bucovina etc. Conferințele științifice comune au creat punți pentru o mai bună înțelegere a principalelor procese istorice din Bucovina, abordarea unor concepte sau teorii privitoare la: transformarea nord-vestului Moldovei în provincie habsburgică, colonizările din Bucovina, revoluția de la 1848, transformarea provinciei în ducat, constituirea partidelor politice din provincie, Ausgleich, Homo Bucovinensis, Ausgleichgerechtigkeit, situația Bucovinei în Primul Război Mondial, anul 1918 și consecințele lui pentru popoarele din imperiu etc. însă, abordările istoriografice, în

BDD-A32519 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:10 UTC)

cadrul principalelor istoriografii care îşi revendică moştenirea spaţiului cultural bucovinean, pe cele mai multe subiecte au rămas opozabile ca informaţie şi asumare a dreptăţii şi a adevărului istoric.

La Cernăuţi, la Augsburg, la Rădăuţi şi Suceava, periodicele, studiile şi monografiile au devenit tot mai numeroase şi ele privesc personalităţi ale ştiinţei, culturii şi politicii din Bucovina. Putem spune că acum, la aproape 20 de ani de la constituirea institutelor/centrelor de studii „Bucovina", rostul pentru care au fost înfiinţate ele a fost în bună măsură atins. Însă, tot ceea ce ştim acum, este mult prea puţin faţă de vastitatea şi multitudinea izvoarelor rămase neexploatate, mai ales în arhivele de la Cernăuţi, Suceava, Iaşi, Bucureşti şi Viena. Am putea spune că faţă de demersurile ştiinţifice şi culturale anterioare, în faţa cercetătorilor istoriei şi culturii se află acum un „continent" încă neexploatat/necercetat. În afara acestui fapt, metoda şi discursul ştiinţific privitor la Bucovina trebuie să ţină pasul cu realizările ştiinţifice din domeniu. Este necesară o reevaluare a dimensiunii geografice a istoriei Bucovinei, ca parte importantă a reinterpretării rolului acestui factor care trebuie avut în vedere, în măsura în care preocupările istoricilor din Europa şi din lume sunt pe cale a reevalua acest parametru al existenţei umane (într-un secol, XXI, tot mai mult marcat de geografie, climatologie şi demografie). Factorul geografic a avut un rol esenţial în determinarea politicilor austriecilor, în această provincie extrem-orientală a imperiului, pentru conturarea ordinilor ritualică, militară şi economică.

Studiat mai mult din perspectiva antagonismului creat de autorităţi pentru subordonarea Bisericii Ortodoxe şi exploatarea Fondului Religionar Ortodox, de favorizare a cultelor romano-catolic, unit şi protestant, fenomenul religios din Bucovina, cu rare excepţii, s-a bucurat de o abordare consistentă şi complexă, în raport cu centrele de putere din imperiu, cu bisericile naţionale către care tindeau unele dintre etniile bucovinene, în secolul naţionalităţilor, şi în interconexiunea lor determinată de apartenenţa la acelaşi spaţiu economic şi administrativ – Bucovina. Din lecturarea fie şi numai fugitivă a studiilor şi articolelor care s-au scris pe această temă, ca şi în cele ce privesc viaţa politică şi culturală, descoperim o lungă istorie a abordărilor care prezintă ceea ce diferenţia sau despărţea etniile din această provincie.

În multitudinea de abordări tematice din scrierile despre Bucovina, mult-invocatul spirit bucovinean, de coeziune, toleranţă, multiculturalism etc., nu este abordat decât prin referire la el, ca un fel de spirit al locului, nu însă şi în experienţa trăirii comune, a împărtăşirii unor valori comune, a existenţei coezive a aşezărilor şi comunităţilor locale şi regionale (să fie vorba de lumi paralele?).

De asemenea, abordarea mişcărilor demografice produse pe teritoriul Bucovinei, mai ales la începutul stăpânirii austriece, ca parte componentă a unei întârziate manifestări, în Europa de Răsărit, a fenomenului graniţei şi a „cuceririi interne", trebuie supuse unei noi analize, prin prisma izvoarelor istorice publicate, fie doar cele scoase sub egida Institutului Bucovina al Academiei Române.

BDD-A32519 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:10 UTC)

Cercetările acestea trebuie să țină seama, acum mai mult ca oricând, de afirmația lui Montesquieu că „Imperiul climei e primul dintre toate imperiile" și că omul interacționează în mod specific cu mediul și natura, fapt deloc de neglijat în expansiunea, prin intermediul Europei Centrale, a Occidentului către Răsărit[1]. Chiar dacă Bucovina are o climă temperat continentală, cu valori medii anuale de 5–7°C, pentru secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, austriecii au dus o politică de susținere a migrației în Bucovina pentru creșterea populației acesteia, în vederea unei mai intense exploatări a bogățiilor, dezvoltarea așezărilor existente și ridicarea gradului de urbanizare[2]. În acest context trebuie subliniat că densitatea slabă a populației și puținătatea forței de muncă au avut ca urmare demarajul dificil al noii economii a Bucovinei și oarecum explică, parțial, întârzierea dezvoltării acesteia, în comparație cu alte provincii ale imperiului. În acest context, codrii seculari pe care îi văzuse împăratul Iosif al II-lea, la venirea sa pe teritoriul pe care l-au denumit mai târziu Bucovina, au suferit datorită înaintării civilizației în detrimentul pădurii[3]. În acest context, trebuie extinse cercetările privitoare la impactul pe care l-a avut instaurarea stăpânirii austriece asupra civilizației tradiționale, modificările produse în mentalul colectiv și cel individual, în condițiile evoluției de la o civilizație preindustrială la una industrială (n.b. – în condițiile Europei de Răsărit și ale Bucovinei, aflată la începutul secolului al XX-lea pe penultimul loc în rândul țărilor de coroană austriece ca nivel de dezvoltare, capacități industriale etc.), dezvoltările tehnologice impuse de racordarea la un alt ritm al modernizării, evoluția randamentelor agricole și a schimbărilor în alimentație.

În condițiile unor realități socio-economice ce individualizau Bucovina, ca fiind cea mai mică provincie habsburgică de la extremitatea estică a stăpânirii, se cuvine o mai atentă preocupare pentru studierea raporturilor agrare, a evoluției structurii de proprietate și dezvoltarea mentalității contractuale între țărani și proprietarii de pământuri.

Un palier important al unei noi deschideri spre înțelegerea istoriei și culturii din Bucovina îl constituie cercetarea modificărilor de comportament, percepția caracteristicilor demnității umane în corelație cu lupta de idei a vremii pe această temă, evoluția concepțiilor despre libertate și libertățile civice, a sistemului juridic în Bucovina și (de ce nu?) percepția spațiului și a sentimentului de apartenență la o anumită comunitate (locală, regională, națională, religioasă etc.). Din această

[1] Lucian Boia, *Occidentul. O interpretare istorică*, București, Editura Humanitas, 2007, p. 26–27.

[2] Până acum, studiile privitoare la dezvoltarea urbană în Bucovina austriacă și chiar din timpul României Mari sunt foarte puține. Ici, colo găsim, în studiile de istorie generală sau economică a provinciei, câteva referiri privitoare la acest aspect. În general se practică modelul comparativ prin raportare la perioada anterioară de stăpânire a provinciei.

[3] Pe teritoriul Bucovinei până și în timpul stăpânirii austriece s-a dezvoltat o importantă civilizație a lemnului! Relativ la acest aspect, F. Braudel scria: „Omniprezența lemnului a avut în trecut o importanță enormă. Europa, atât de înzestrată din punct de vedere forestier, a avut în această bogăție una dintre

BDD-A32519 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:10 UTC)

perspectivă, importante ar fi analizele privitoare la schiţa ideii de progres la locuitorii Bucovinei, pe parcursul stăpânirii austriece şi impactul asupra acesteia a dezvoltării sentimentului naţional.

Deşi s-au scris numeroase articole şi studii despre perioada stăpânirii austriece în Bucovina şi crepusculul acesteia, despre intrarea României în Primul Război Mondial şi impactul pe care l-au avut ocupaţiile ruseşti în provincie, între anii 1914 şi 1918, amplu reflectate în materialul arhivistic deosebit existent în diverse locuri din fosta Bucovină şi din lume şi încă nevalorificat, ar putea, cel puţin, nuanţa punctele de vedere existente la această dată în istoriografiile română, ruso-ucraineană şi austro-germană.

Dintre posibilele dezvoltări ale cercetării culturii Bucovinei constatăm lipsa unor importante instrumente de lucru precum culegerile de documente[4], o cronologie a evenimentelor marcante din istoria acestei provincii austriece etc. Până la această dată nu avem o lucrare care să cuprindă istoria Bucovinei pe întreaga sa perioadă de existenţă, 1775–1918. Abordările în acest domeniu sunt secvenţiale (pe perioade şi evenimente importante din istoria provinciei). Într-o vreme în care circulaţia cărţilor şi a publicaţiilor periodice este puternic cenzurată economic, constatăm că lipseşte o istorie a literaturii din Bucovina, care să-i cuprindă pe autorii români, ucraineni, nemţi, evrei etc.

Despre presa din Bucovina s-a scris mai mult, dar nu avem încă o lucrare atotcuprinzătoare, care să cuprindă la un loc publicaţiile de expresie română, germană, ucraineană, rusă, poloneză etc. din perioada Bucovinei imperiale. În aceeaşi categorie s-ar impune o istorie a contribuţiei bucovinenilor la dezvoltarea ştiinţelor, a artelor, a economiei, o istorie a arhitecturii, una agriculturii şi a pădurii ş.a.

Din cele scrise până acum putem descoperi două laturi ale viitoarelor noastre abordări şi conlucrări cu institutele partenere: una ar fi recuperarea deficitului de cercetare pe teme şi domenii tradiţionale până acum[5] şi dezvoltarea unor noi direcţii tematice şi de abordare ştiinţifică în conformitate cu spiritul vremii în care trăim. În acest din urmă caz se cuvine abordarea pluridimensională a moştenirii Bucovinei istorice, revenirea acesteia în spaţiul statalităţii româneşti, procesele politice, sociale, economice şi culturale din perioada interbelică, raporturile dintre grupurile etnice bucovinene şi majoritate în cadrele Statului Român, instituţii şi mentalităţi în devenire în perioada interbelică şi dispariţia „miracolului" bucovinean în preajma celui de al Doilea Război Mondial.

[4] T. Balan denumea colecţia sa *Documente bucovinene*. Primele şase volume au apărut până în anul 1939 şi volumele şapte, opt şi nouă au fost publicate sub egida Institutul „Bucovina" al Academiei Române.

[5] La această oră materialul arhivistic privitor la Bucovina din România, Ucraina şi Austria nu este nici pe depar

BDD-A32519 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:10 UTC)